
Goed en/of fout?

Het door het nationaal-socialisme aangerichte onrecht was zo groot dat niemand de noodzaak ontkende van justitiële verantwoording. Wie jarenlang in angst had geleefd voor de nazi's en hun handlangers moest haast bovenmenselijk zijn om wraakgevoelens te onderdrukken. Meester Lukkien wenste in de zomer van '45 uit de grond van zijn hart 'dat het tuig zijn verdiende straf niet ontgaat'.¹²¹ Toch bleven de criteria van goed en fout aanvechtbaar. Ter Apel was een aan Duitsland grenzend dorp, waar 'echt' verzet tot de eindfase van de bezetting een uitzondering was gebleven. De meeste inwoners hadden zo goed mogelijk geprobeerd door de zware tijd heen te komen en de grens tussen berusting, aanpassing en collaboratie was vloeiend geweest. Maar direct na de oorlog bestond voor nuance geen ruimte meer. De meerderheid van de bevolking werd geacht 'goed' geweest te zijn en een minderheid 'fout'. De armzalige papiertjes uit Westerbork verdwenen in het kerkenraadsarchief in een klapper met als opschrift 'politieke delinquenten'.

Toen de straffen waren uitgezeten was het algemene gevoelen dat de draad moest worden opgepakt, zonder het recente verleden op te rakelen. Mensen probeerden vooruit te zien, niet achterom. Voor de daders bestond niet veel aandacht meer, voor de slachtoffers evenmin. Grietje Meijer-Timmerman keerde met twee tamelijk onhandelbare zoons terug uit Indië.

Ze hadden in het Jappenkamp gezeten, maar daar werd zelden of nooit over gesproken. Waar op gelet werd was dat die jongens een leerachterstand hadden. Ze kwamen op een internaat terecht. Voor het bespreekbaar maken van de psychologische impact van het kamp was de tijd nog niet gekomen.¹²²

Hetzelfde gold voor die andere open zenuw in de oorlogsgeschiedenis van Ter Apel: de ondergang van de joodse gemeenschap. De meeste Ter Apelers kwamen achteraf tot de conclusie dat de joden altijd een groep apart gebleven waren, en dat hun onteigening en deportatie dáárom zo weinig aandacht hadden gekregen. Voor de Kloosterkerkgemeente gold dat niet: de kerkenraad beseftte maar al te goed hoe nauw de band met de liberale joodse middenklasse geweest was. Het maakte het raadsel van wat er in 1942 gebeurd was alleen maar groter en wellicht onoplosbaar. Afstand nemen van het verleden leek voorlopig het beste.

Achteraf mag duidelijk zijn dat de samenleving niet in staat was om én de wederopbouw te realiseren én zich diepgaand te confronteren met deze immense trauma's.¹²³ De oorlog werd mentaal op afstand geplaatst. In menig opzicht bleek dat heilzaam. Na de kei-

¹²¹ Verklaring H. Lukkien, Ter Apel 19-9-1945, in: NA CABR inv.nr. 39500.

¹²² Interview van de auteur met mw. A. Timmerman, Ter Apel 28-5-2011.

¹²³ Vanuit de Kloosterkerk werd dit zwijgen in 1980 doorbroken door een van haar actieve leden: notaris Dick Wolf, die de gebeurtenissen als kind had meegemaakt. Hij publiceerde in genoemd jaar *De geschiedenis der Joodse gemeente Ter Apel*, met als bijlage een kopie van de volledig bewaard gebleven deportatielijsten van de gemeente Vlagtwedde.